

De muziekbijlage in dit nummer is gemaakt door een kerkmusicus die precies in het centrum van Nederland zit, geografisch maar ook kerkelijk ('op het hoofdkantoor', zegt hij zelf gekscherend). Wouter van Belle (geb. 1958) is namelijk organist van de Catharinakerk, de kathedraal van het rooms-katholieke aartsbisdom Utrecht.

'Bizar hè?'

Hoe een buitenkerkelijke jongeman kathedraalorganist werd

Wim Kloppenburg

HET MONUMENTALE KERKGEBOUW MAAKT DEEL UIT van het complex waartoe ook het *museum Catharijneconvent Utrecht* behoort. Het is een kerk die helaas nogal eens negatief in het nieuws is vanwege het conservatieve beleid van de aartsbisshop, maar het is ook een kerk met een rijke muziektraditie. Een fraai klinkend Maarschalkerweerd-orgel, een onlangs in gebruik genomen koororgel van Engelse makelij en niet te vergeten het kathedrale koor onder leiding van Gerard Beemster, met een eigen koorschool, ongeveer op dezelfde leest geschoeid als die van Haarlem.

Waar ben je opgeleid en hoe ben je in de Catharinakerk terechtgekomen?

Eigenlijk ben ik op een vreemde manier in de kerkmuziek verzeild geraakt. Ik kom namelijk uit een buitenkerkelijk gezin. Op mijn zeventiende of achttiende ontmoette ik Nico Wesselingh (pater benedictijn van de St.-Paulus-abdij in Oosterhout), en kwam ik ineens terecht in een kerkelijke omgeving... Ik vond het heel bijzonder en voelde mij er heel erg thuis. Ik speelde toen al piano op een vrij hoog niveau, maar wist niet zo goed wat ik ermee wilde. Ik twijfelde of ik goed genoeg was voor een solocarrière en besloot toen om piano te gaan studeren met bijvak orgel.

Je had voor die tijd nooit orgel gespeeld?

Nee, en ook nog nooit naar een kerkdienst geweest. Bizar hè? Toevallig kende mijn vader via zijn werk Hans van der Harst, organist en orgelbouwadviseur (en toevallig op dat moment organist van de Catharinakerk!), en die raadde mij aan om naar het *Instituut voor Katholieke Kerkmuziek* te gaan, maar dan moest ik behalve piano ook hoofdvak orgel doen bij Kees de Wijs. Ik kwam er dus helemaal per ongeluk terecht, want ik had nog nooit van het Instituut gehoord. Het is eigenlijk wel heel vreemd gelopen...

Een gelovig protestant zou het denk ik een 'bestiering' noemen.

Nou ja, zo voel ik het ook wel een beetje. In elk geval heb ik ontzettend geboft; ik zit op een plek waar ik me heel erg thuis voel.

Ik studeerde in de periode dat het Instituut interkerkelijk werd, en ik heb dan ook alle 'geuzen' zien binnenkomen, zoals wij de protestantse studenten noemden. Ik heb daarna mijn pianostudie voortgezet op het Sweelinck Conservatorium, en ook nog privé orgelles genomen bij Jacques van Oortmerssen, met name op het gebied van de historische uitvoeringspraktijk. In 1985 heb ik gesolliciteerd naar de functie van organist van de Catharinakerk en ben ik aangenomen.

Meestal gaan de muziekbijlagen in dit blad over strofische kerkliederen. Dit keer is het een antwoordpsalm uit Gezangen voor Liturgie. Vroeg dat om een 'rooms' idioom?

Ik weet niet of je het 'rooms' moet noemen, maar het is in elk geval vrijer in de vorm en in de behandeling van het materiaal. De melodie van deze psalm is verwant met het gregoriaans, een voor mij zeer vertrouwde en vanzelfsprekende manier van zingen. Ik heb geprobeerd om in de orgel-meditatie die melodische vrijheid te hanteren. Bij een strofisch lied ben je meer gebonden aan metrum en ritme. In de omschrijving van de opdracht stond overigens wel dat ik rekening moest houden met het feit dat de muziekbijlage vooral gebruikt wordt door organisten uit de reformatorische hoek, die misschien niet zo vertrouwd zijn met dit idioom.

Uit wat voor kleuren bestaat je harmonische palet?

Ik probeer bij dit soort melodieën de klassieke cadens te vermijden. Geen 'I-IV-V-I', maar uitgaan van de modaliteit. Daarbij hanteer ik geen strenge regels. Anno 2012 is er in harmonisch opzicht erg veel mogelijk, en ik heb er bijvoorbeeld geen bezwaar tegen om een oude melodie te voorzien van een

nieuwer harmonisch gewaad. Je kunt van oordeel zijn dat een Geneefse psalm altijd volgens de daarvoor geldende regels geharmoniseerd moet worden, maar ik neig sterk naar de Engelse, meer romantische manier van omgaan met de klassieke liederen. Trouwens, Bach zocht in zijn tijd bij het maken van koraalharmonisaties ook de grenzen op, en hij gaat daar soms zelfs op een adembenemende manier overheen. Een echt authentieke manier van begeleiden kan heel sterk zijn, maar het is voor mij niet de enige weg. Bij de melodie van Hans Brüggemeyer voor Psalm 27 hebben we in feite te maken met een soort 'neo-gregoriaans'; alle aanleiding dus om dat ook eigentijds te interpreteren.

Overigens heb ik de begeleiding van de psalm, in tegenstelling tot de meditatie, heel eenvoudig gehouden, met weinig akkoordwisselingen, eigenlijk alleen bij tekst- of melodie-accenten. De eigen begeleiding van Hans Brüggemeyer heb ik opzettelijk pas achteraf bekeken, en die bleek maar weinig te verschillen van de mijne. Ik heb dat ook wel eens ervaren bij een melodie van Herman Strategier. Ik schreef er een begeleiding bij die tot mijn verrassing bijna één op één bleek te kloppen met de harmonisatie van Strategier.

... *Eén van je voorgangers, evenals Hendrik Andriessen.*
Ja, dat is niet gering...

Is dat een muzikale traditie waarvan jij je de erfgenaam en voortzetter voelt?

Ik ben niet in de eerste plaats componist, aanvankelijk schreef ik alleen liedbegeleidingen en koorzettingen. Met het componeren van echte zelf-

standige stukken ben ik pas laat begonnen.

Van die traditie van Strategier ben ik me niet altijd zo bewust, maar als ik een tijdje later terugkijk op wat ik gemaakt heb... Anderen zeggen dat ook wel eens, dat ze in mijn muziek iets van Strategier terughoren. Die invloed blijkt er dus wel te zijn.

Die overeenkomst met Strategier zit denk ik vooral in het harmonische koloriet?

Ja, toevallig ben ik juist de laatste tijd veel met Strategier bezig; 10 augustus was zijn honderdste geboortedag. Ik had het plan om ter gelegenheid daarvan met een orgel-cd te komen. Dat heb ik even moeten uitstellen, o.a. vanwege een compositie-opdracht die ik kreeg, maar het plan is er nog steeds. Lourens Stuijbergen is druk bezig geweest met het verzamelen

van het niet-gepubliceerde materiaal. We hebben inmiddels alle handschriften of kopieën ervan, en er zijn vergevorderde plannen om alles wat hij voor orgel geschreven heeft uit te geven. Met name uit zijn vroege periode zijn er enkele grotere werken die niemand kent, zoals de eerste passacaglia en een trionsonate – zeer de moeite waard. Dus ik zit nu echt goed in

Wouter van Belle
Foto: Sonja Roskamp

dat idioom, hij was natuurlijk een meester in harmonisatie. Ik voel me in dat opzicht wel in een traditie staan.

Ik heb Strategier trouwens nog persoonlijk gekend; hij was gecommiteerde bij mijn examen. Midden jaren tachtig heb ik gespeeld bij zijn vijftigjarig huwelijksfeest, waar we gezongen hebben met het kathedrale koor. Kort daarna heeft hij nog een mis met orgelbegeleiding gecomponeerd voor het gregoriaanse koor van Jan Bogaarts, maar de première daarvan heeft hij jammer genoeg niet meer kunnen meemaken. Maar de relatie met de familie Strategier is gebleven, want Hermans zoon Michiel is toevallig onze pianostemmer.

Hoe ziet de zondagse eucharistieviering in de Catharina er uit? Is het kathedrale koor altijd aanwezig?

Afgezien van de zomerperiode is er één keer in de maand geen koor. Traditiegetrouw zingt het kathedrale koor drie van de vier zondagen, maar dat is in de huidige tijd bijna niet meer te realiseren. Het koor bestaat zoals je weet uit de kinderen van de koorschool en het is helaas niet meer zo vanzelfsprekend als vroeger dat alle koorleden drie van de vier keer komen opdagen. In elk geval is er op drie zondagen een koor: het kathedrale koor, de gregoriaanse *Schola Martini* of een groep zangers, de 'convocati' die dirigent Gerard Beemster bij elkaar roept. Op de vierde zondag is er een cantor.

Is het ordinarium altijd een meerstemmige of gregoriaanse mis of wordt het ook wel door het volk gezongen?

Het Kyrie en Gloria worden gewoonlijk door het koor gezongen –dat kan bijvoorbeeld Palestrina zijn of Andriessen of soms ook Mozart–, dus geen mis met volkszang zoals die van Jan Vermulst of Bernard Bartelink uit *GvL*. Dat gebeurt wél in een mis met een cantor. Als de *Schola Martini* er is, wordt er vaak een bekende gregoriaanse mis gezongen in beurtzang met het volk. En in elk geval wordt het Sanctus als acclamatie in het Tafelgebed door allen gezongen.

En de overige gezangen?

Die zijn altijd Nederlandstalig; openingszang, antwoordpsalm, zo een als ik er nu bewerkt heb, met verzen voor het koor of de cantor en een refrein voor allen. Verder worden het alleluia-gezang, de verschillende vaste acclamaties en het *Onze Vader* altijd door iedereen gezongen, en natuurlijk het slotlied.

Wat wordt er gezongen of gespeeld tijdens de uitdeling?

We beginnen met orgelspel, zodat de zangers gelegenheid hebben om ter communie te gaan, daarna zingt het koor een motet. Als de communie langer duurt kan ik dat eventueel

aanvullen met orgelmuziek; soms speel ik literatuur, soms een improvisatie.

Er wordt de laatste tijd ook in M&L veel gediscussieerd over popmuziek/lichte muziek in de kerk. Ik denk dat jij er in de kathedraal weinig mee te maken hebt, maar wat is je mening daarover?

Nee, het komt in mijn praktijk niet aan de orde. Ik ben zelf een muzikale veelvraat, ik kan muziek genieten van 1500 tot nu, als het maar goeie muziek is. Maar ik vind dat muziek in de liturgie een aparte rol heeft. In onze traditie is vanaf de jaren zestig de opkomst van de volkstaal heel wezenlijk geweest. En nu ga ik misschien iets heel raars zeggen, maar voor mij is de tekst niet het belangrijkste. Het is weliswaar de bron, maar uiteindelijk is de tekst de aanleiding om in de muziek iets te zeggen of te bewerkstelligen. Ik ben regelmatig in kloosters geweest en heb dan vaak moeite met het reciteren van al die lange psalmen. Er 'gebeurt' voor mij te weinig met die tekst. Voor mij is het allerbelangrijkste in de liturgie dat ik iets van het mysterie kan ervaren. Begrijpen doe ik het toch niet. Misschien wil ik het ook niet begrijpen. Het is zoals Herman Finkers een keer zei: 'Als iets een mysterie is... dat kan ik tenminste begrijpen.' Dat is misschien grappig geformuleerd, maar het is ook wáár, ik voel me ermee verwant. Als iemand zegt 'Vader, Zoon en Geest zijn één Persoon' – dat zal wel, maar daar kan ik niks mee. Maar als je zegt 'het is een mysterie', ja, daar kan ik wat mee. Alles wat in de liturgie kan bijdragen om het dagelijkse te ontstijgen helpt daarbij. En als ik dan in de kerk muziek zou moeten maken die ik ook de hele dag op de radio of tv kan horen, dan breng ik dus het dagelijkse binnen op een plek waar ik juist los van het dagelijkse zou willen zijn. Dus populaire muziek in de liturgie... voor mij werkt dat niet.

Sommigen, vooral jongeren, zullen dan tegenwerpen: 'ja maar ik wil me ook in de kerk graag kunnen uiten in mijn eigen muzikale stijl'.

Mij gaat het er niet zozeer om dat ik mij kan uiten; ik wil mij kunnen openstellen voor het mysterie. Het gevoel dat ik deze zomer had in Toscane, een heel klein kerkje uit de vijfde eeuw, een gewijde ruimte die nog steeds als kerk in gebruik is, – dan heb ik ineens het gevoel dat ik ergens ben wat buiten de tijd is. Dat is wat ik in de liturgie wil ervaren. •

Voor meer gegevens over Wouter van Belle, zijn composities en cd's: zie zijn uitgebreide website www.woutervanbelle.nl